

Petróczi Éva

„Külön indákon tekeregve...”

Sárközi Máttyás: Párban magányban

Nem tudom, hogy a szerző, aki ebben a könyvében szüleit, Sárközi György költőt és feleségét, Mártát, minden elesettek (költők és nem költők) istápolóját, csak epizódszereplőként villantotta fel, gondolt-e arra, hogy a *Párban magányban* voltaképpen apja halhatatlan versének, a *Virágok beszélgetésének* szép, helyenként költészet közeli prózai parafrázisa. Elegendő ugyanis e tizenhat sorával is nagy vers (első megjelenése: Nyugat, 1925, 2. szám) első versszakát idéznünk, s máris pontos iránytűt tarthatunk a kezünkben Babits Mihály és Tanner Ilona (alias Török Sophie!) kapcsolatának, házasságának korántsem „kazinczysan idilli” eseményeit követve:

„– Külön indákon tekeregve bús virág voltam, bús virág voltál,
Köszönöm, hogy nagy bolygásodban mégis-mégis hozzám hajoltál.
Ideges, keringő kacsokkal akkor futottál mellém éppen,
Mikor már-már alákonnyultam sötét levelek hűvösében.”

Be kell vallanom – bár a recenzius az etikett szerint legyen mindig tárgyilagos és, ha lehet, személytelen –, hogy a könyv egyik főszereplőjéről, Babitsnéról nehezen tudok harag és részrehajlás nélkül beszélni, a róla hallott első, Jékely Zoltántól hallott anekdotának köszönhetően. A történet lényege: az ifjú Zsoli egy esztergomi látogatás alkalmával, kéretlen-kínálatlan pákosztoskodott a Babits-nyaraló kertjének hullott diójából, kiérdemelve ezzel a magyar irodalom akkori Nagyasszonyának indokolatlan, a büntetthez képest túlméretezett haragját.

De kezdjük a reklámmnyelven szólva – „lehetetlen” – kötet nyitányával, Ady temetésével, s Csinszka ügyetlen kísérletével, hogy a halott költőfejedelem helyett megszerzi magának az élt, Babitsot. A dramatis personaként beszéltetett főszereplők – Babits Mihály, Tanner Ilona, Szabó Lőrinc és Csinszka – szövegei nem a szerző fantáziájának szülöttei: verseik, leveleik, naplórészleteik, s a hozzájuk köthető gazdag (a kötet végén pedánsan fel is sorolt) szakirodalom elemei mind-mind megjelennek ezekben a monológokban. Elsőként idézzük (e háromszorosán is költői utcán magam is csaknem húsz éve járva-kelve) Csinszka szavait, majd a babitsi (csöppet sem hízelgő) kommentárt: „Fenn voltam Babitsnál a Reviczky utcában. Háromszobás lakás, már több mint két éve bérlí Bánffy Miklós gróftól. Jó környék, arrafelé van a Sacre Coeur meg a francia követség. Bánffynak is van ott palotája. Őreg grófnék sétáltatják öreg ölebeiket. Mis baráti volt, szívélyes, de nem több. Teával kínált. Elküldhetné azt a csúf, hebrencs, rossz szemű fekete G. Szabó Lőrincet, aki állandóan vele jár. Ismét meglátogatott, rajongásától borzongok. »Az első költő felesége« rangjára vágyik. Elvittem az Est moziba, izgalmas amerikai kalandfilmet vetítettek. A sötétben hozzám bújtt, megcsókolta a szájam sarkát.” Ez a bevezetés jó alkalom arra is, hogy nyitánya legyen a Babits–Szabó Lőrinc-kapcsolat részletesebb bemutatásának, prózába oldva a *Tücsökzene* megfelelő epizódjait. Irodalmunk egyik nagy rejtélye, hogy a mindig kócos, finoman szólva is erotomán költő-suhanc és az *Amor sanctus* korán megöregedett, már nagy betegsége előtt is sok testi-lelki nyúggal megvert arkangyal-poétája hogyan tudott kétszemélyes kis költőtársaságot, alkotói közösséget fabrikálni Reviczky utcai együttlaksuk idején. A sors fintora, hogy Babits épp gyámolítottjától „örökölte meg” Tanner Ilonát. De hiába az ünnepélyes látogatás a „második vőlegény” családjánál, hiába a romantikus itáliai nászút, az éteri-aszkétikus költőfejedelem nem képes megfelelni asszonya elvárásainak. S ahogyan idegenek az ágyban, ugyanúgy zárkózott természetétől idegen lehetett

Babitsnak felesége túlhazbó poetessai becsúgyának támogatása is, amelyet a „Török Sophie” becenév csak tovább szított. Helyzetüket csak súlyosbította, hogy egy korábbi abortusz miatt Ilonkának nem lehetett gyermeke. Házasságuk elemzésének néhány sora figyelemre méltó: *„En elviseltem, hogy nem ketten vagyunk a házban: ott van mellettem harmadiknak a Munka. Mihály engem szeret, a munkát gyűlöli, de amikor a miénk lelket ad, tőlem rabol vért és akaratot.”* A hazai és nemzetközi irodalmi élettel, olaszországi kitüntetéssel, francia becsületrend-diadallal, budai és esztergomi fészkeik megteremtésével elfoglalt Sophie-Ilona energiáinak egy részét szerencsésen levezeti az, hogy örökbe fogadják öccse, Tanner Béla „balkézről” született kislányát, Ildikót. Babitsné azonban e feladatok forgatagában is figyelmeztet, jóformán „kukkolja” exkedvese, Szabó Lőrinc viharos szerelmi életét, többek között a *Semmiért egészen* (majd sokkal-sokkal később *A huszonhatodik évet*) termő Lőrinc-Korzáti Erzsike-kapcsolatot. A színen persze át-átvonulnak a korszak magyar szellemi életének nagyjai, Ignótus, Osváth, Schöpflin, Basch Lóránt, Tóth Árpád, Kosztolányi, Móricz, Radnóti, sőt, egy közjáték erejéig egy rövidnadrágos, elfogódott zsenipalánta is, a tizenéves Weöres Sándor. És József Attila, akit sokan – igazságtalanul – Babits „áldozatának” kiáltottak ki.

A páros magányt azután majdnem igazi párkapcsolattá szelídíti a halálos kór, Babits Mihály gégerákja. A hosszan gyöttrő, először gyógyulással is kecsegtető betegség időszakában mintha tompulnának az élek, szelídülne az elvárások, az ambíciók, hiszen a házaspárra minden eddiginél nagyobb küldetés vár: közös akarattal legyőzni, de legalábbis elodázni a halált. Az egyre szaporodó női feladatok háttérében Sophie-ban azért ott munkál az alkotás vágya: Majthényi Flóra, egy tizenkilencedik századi költőnő nagy gonddal tervezetett könyvének főszereplője. S hogy milyenek voltak Babitsné versei? Anélkül, hogy ítélni akarnánk, egy párhuzam kínálkozik: erőltetett önmegvalósítási vágya, stílusának híresebb pályatársnőjénél jóval illedelmesebb erotikája, modorossága Erdős Renée stílusára emlékeztet: *„Ruhákkal fojtott derekam nyújtózni vágyik, / nyújtózni, kinyújtózni mindenből, / mi szorít és gátol és lenyom...”* – olvashatjuk egy nagyon jellemző, 1933-as Nyugat-publikációjában.

A *Párban magányban* a főszereplők életének sok mellékvágánya-kisiklása, családottsága ellenére mégsem szomorú könyv. Sárközi Máttyás jó érzékkel gondoskodik a bánat-oldó, derűs közjátékokról, például annak a pillanatnak a felidézéséről, amikor a már csak füzetben beszélgető Babits elneveti magát a „ruhellé a prófétaságot” kifejezésen, vagy amikor a szondával táplálás végnapjaiban – képzeletben – látogatói társaságában töltött káposztát falatozik. Néhány oldallal később viszont már a halál, a temetés, a halotti maszk körüli hercehurcák képei következnek, s az 1953-as, nyomorúságos sírkőavatásé, ahol az akkor éppen kiátkozott, indexre tett költőfejedelem előtt csak maréknyian tisztelegnek, köztük az akkorra már zavart elméjű, s a tőle elpártoló barátokon kívül szeretett Ildikójuk által is megtagadott hitvese. Sic transit gloria mundi – ahogyan Babits tanár úr tanította valaha a fogarasi gimnáziumban.

Végezetül még csak annyit: Sárközi Máttyás sok évtizedes albion élet után sem lett anglofón, „angliai emberünk”-ként is nagyon magyar és nagyon pesti író maradt (a szó legjobb értelmében). Ugyanakkor sokat tanult az angol esszéregény legjobbjaiktól, érzésem szerint a legtöbbet talán a Bloomsbury Kör egyik vezéralakjától, Lytton Strachey-től. Hogy azután az övéhez hasonlító, csak éppen életközeli intelligenciájával, beleérző készségével segítse édesanyja, Sárközi Márta, anyai nagyapja, Molnár Ferenc és mostani, hasonlóképpen őszinte könyvében a Babits házaspár visszaszólitását a mába. A huszonegyedik század sokszor irodalom- és kultúraidegen, házaspár alkotók (írók, színészek, képzőművészek etc.) közös életének bemutatása esetén többnyire csak siralmas, „promi” és „celeb” szinten mozgó, igénytelen közegebe.